

ESTENBERG, CARL

**Swenska folkbristens orsaker och
botemedel; eller Swar på 29:de frågan i
Stockholms weckoblad för år 1752. Af =C=arl
=PE=hrsson. Stockholm, tryckt hos Lars
Salvius. 1745 [!,= 1754] .**

Stockholm
1745

EOD – Miljoner böcker bara en knapptryckning bort. I mer än 10 europeiska länder!

Tack för att du väljer EOD!

Europeiska bibliotek har miljontals böcker från 1400-till 1900-talet i sina samlingar. Alla dessa böcker går nu att få som e-böcker – de är bara ett musklick bort. Sök i katalogen från något av biblioteken i eBooks on Demand- nätverket (EOD) och beställ boken som e-bok – tillgängligt från hela världen, 24 timmar per dag och 7 dagar i veckan. Boken digitaliseras och blir tillgänglig för dig som e-bok.

EOD bokens fördelar!

- Få samma utseende och känsla som med originalet!
- Använd ditt standardprogram för att läsa boken på skärmen, zooma och navigera genom boken.
- Skriv ut enstaka sidor eller hela boken.
- *Sök:* Använd fulltextsökning för enskilda fraser.
- *Klipp & klistra:* Kopiera bilder och delar av texten till andra applikationer (t.ex. ordbehandlingsprogram).

Villkor för användning

Genom att använda EOD-tjänsten accepterar du de villkor som ställs av biblioteket som äger den aktuella boken. EOD erbjuder åtkomst till digitaliserade dokument enbart för personlig, icke-kommersiell användning. För annan användning vänligen kontakta biblioteket.

- Villkoren på svenska: <http://books2ebooks.eu/odm/html/nls/sv/agb.html>

Fler e-böcker

Redan nu erbjuder 30 bibliotek från 12 europeiska länder denna service.

Mer information finns tillgängliga via <http://books2ebooks.eu>

ESTENBERG, Carl P. 6.

Polit. skon.

Alm.

(Borj)

1754
1700-1829

Svenska

Solkristens

Orsaker och Botemedel;

Eller

Svar på 29:de Frågan i Stockholms

Weekoblad för år 1752.

af

CARL PEHRSSON.

STOCKHOLM,

Tryckt hos LARS SALVIUS, 1745.

1754.

Carl Estenberg

Säfare!

Såsom Kongl. Resolutionen af den 9. Febr. 1748/ lämnar hwar och en frihet at genom Trycket göra sina tanckar bekante/ om hwad som kan lända til vår Allmänna Hushållnings förbättring ic. så har Auctoren til Stockholms Weckoblad uppgifwit den frågan/ som i denna Skrift beswaras.

Detta swar/ som för halftannat är sedan är i pennan författadt/ lämnas nu i stöd af Högbemälte Resolution til Trycket/ på det hwar och en/ som wid det deruti föreslagna Project, kan hafwa något at påminna/ må äga tilfälle at gifwa Allmänheten sådant tillkänna/ och at wederbörande måge få desto säkrare anledning/ Projectet antingen at bifalla eller förkasta/ sedan alla skäl mot och med allmänt blifwit skärskådade och pröfwade.

Stockholm den 1 Februarii 1754.

STOCKHOLM

STOCKHOLM LARS SALVIUS 1754

SD

var och en, som någon insigt äger i vår allmänna hushållning, läser nogsammt finna huru liten Folk-nummern är i vårt kära Fädernesland, i anseende til dess widd och storlek, samt hwad beflageligt hinder, som där af i alla våra nyttiga inrättningar förorsakas.

Billigt frågas derföre hwad orsaken til denna vår Folkbrist är, och huru den lättast må kunna botas?

Krig, pest och andra dylika landsplågor kunna wäl stundom förorsaka folkbrist i et Land; men när de uphöra, wärer Folkhopen på kårt tid, til sin förra storlek. De kunna således ej komma i något öfverwägande, när man talar om orsaken til en beständig Folkbrist, hålft i et land som lång

tid för dem varit fritt. Med utflytningar, mindre fruktbart land ic. är det på lika sätt beskaffadt: Sådant har här intet stort at säga; ty de landsorter, hwarifrån sällan någon bårtflytter, hwarest är fruktbar jordmon ic. hafwa ofta större brist på folk än andre, hwilket med exempel af åtskillige wära provincier wisas och bestyrkas kan. I waraktigare omständigheter måste derföre folkbristen sökas.

Folks giftermål och lofliga förökelse, äro med hwarannan så noga förente, at alt hwad som hindrar eller befördrar, de förra, det hindrar eller befördrar ock den senare.

Orsaken hwarföre de fläste måste sin bästa tid igenomgå ogifte, kan således intet annat, än ock wara förnämsta orsaken til folkbrist i et land.

Städerna råttas sig härutinnan merendels efter landet. Om detta med berörde brist behåftadt, smittas det snart städerna med samma sjuka. Har det icke tillräckeliga arbetare, kan det ej blifwa rätt upodladt: dyrhet på lifsmedel blifwer då i Städerna, hwaras främmande afsträckas från ditflytning, alla nyttiga inrättningar taga så af, som näringslöshet til, samt folkets förökelse i dem hindras. Däremot då landet är folkrikt, delar det alltid både folk och andra nödwändigheter med sig til Städerna. På landet bör man således merendels söka orsaken, så wäl til et Rikes folkbrist, som til dess folkrikhet.

I anledning här af böre wi se efter, hwad som hindrar flera giftermåls byggande på Landet, när wi wilje finna orsaken til vår Swenska folkbrist.

Swenska drängar woro fordom, så wäl som bönder och andre, fritt folk. Hwar och en af dem, när han til Kronan erlade sin skatt, hade frihet, at lofligen försörja sig det bästa han kunde och gitte. Den som wille tjäna, fick det, och den som det ej wille, war ej twungen därtil. Ingen ansågs för lösdriwware, utan den, som ofskattskreswen dref af och til kring landet och ej hade stadigt hemwist. Sannska få gingo då ogifte, til deras bästa tid war förbi, och ingen ting hindrade dem från giftermål, sedan de nådt den dertil förestrifna ålder: och fast de därigenom blefwo tjenstlöse, efter ingen. Hushållare gernatager någon gift dräng i sin tjenst, så behöfde de dock ej frukta för den olägenhet, som en tjenstlös dräng nu är underkastad. Med sin idoghet, sina slögder och dagswerken försörgde de sig rikeligen. Kårt sagt: de hade sin frihet, de gifte sig, mädde wäl och föröklade sig så, at man den tiden aldrig wiste af någon folkbrist i Sverige, som twårt om, oansedt det förde beständiga krig, war likwäl så öfwerflödande på folk, at det nödgades til främmande länder utskicka den ena swärmen efter den andra, hwarom alla våra Historier vittna.

Men sedan våra drängars frihet blef inskränkt, i det de blefwo twungne, at tjena för årslön, antingen de wille eller ej, så framt de skulle undwika, at som lösdriwware blifwa ansedde och den olägenhet dermed följer: sedan dem blef betagit, at på alt annat sätt sig årligen försörja, och således utur stånd satte, at bygga ågtenskap; då förminskades dageligen det giffa folkets antal och blef omsider så inskränkt, at knapt någon af menige man på land, förutan hemmans brukare, torpare, indelt krigsfolk och några få handtwerkare sans giff, hwilkas antal war alt för litet, at kunna förse Riket med nö-

digst folk: Häraf kunde således ej annat följa, än at landet på kort tid skulle blifwa lika så fattigt på folk, som det der på förut hade haft öfverflöd.

Huswid-orsaken til Swenska Folkbristen finnes fördenksul i de omständigheter, som hindra drängar från giftermål, när de utan åtskildnad, göra alla dem til Lösdrifware, som ej tjena för Arslön.

Men härjemte finnes äfwen en och annan Bi-or-sak, som förnämligast består dels i omöglighet, dels i swårighet för Hemmansbrukare wid Torps byggande; Ty desse drängar skulle hafwa swårt wid) at med Hustru och barn sig försörja, om de icke hade någon jordtorfwa, at jämte sit arbete skaffa sig födan af, hwarigenom deras giftermål och soljakteligen löstiga förökelse skulle nog hindras.

Omöjeligheten består deruti, at ingen, som ej äger Frälse-eller Skatte-Rätt på sit Hemman, undantagandes Prästebord, har tillstånd at upbygga Torp på de derunder liggande ågor.

Swårigheten består åter deruti, at de som hafwa tillstånd därtill, få dock icke göra det, utan en hop, i synnerhet för en Bonde, alt för widlyftiga och kostsamma omwägar. Swartil äfwen kommer, at ganska få hemman hafwa sina ågor från andras afdelte, hwaraf sker, at när en idog äbo wil bygga Torp, blir han dels af nysnämde kostnad och omwägar, dels af de mindre idoga delägare

gare i de samfalta ågor och utmarker därifrån affråkt och hindrad.

Detta allt lærer wara så klart och allmänt bekant, at man ej behöfwer åberopa sig flera bewis härutinnan, än dagelliga förfarenheten.

Man hoppas således nu hafwa wist, hwaruti orsakerne til vår Folkbrist bestå, och skrider fördenskul til beswarande af vår frågas andra del, nämligen: Zuru Folkbristen i Swerige lättast må kunna botas?

De medel, som härtill i åtskillige länder brukas, plåga gemenligen wara följande nämligen: Beskränjande af Giftermål: understöd til fattiga barns upfostring: wist straff eller olågenhet för dem, som til en wisk ålder lefwa ogifte: Premier för et wist antal barn: Wisja förmoner för främmande, som inflytta: goda näringsmedel inrättning, med mera.

I vårt kära Fädernesland kunna wi fågna oss af åtskillige dylige goda författningar; men af det som nu i förther anført är, lærer blifwa ostridigt, at följande medel därtill äfwen äro högst oungångelige och nyttige, nämligen.

Först, at hwar och en dräng som gifter sig, blifwer fri för lösdriware titula och desz påfölgd wärning, antingen han tienar för ärlön eller ej, när han ärlägger samma skatt til Kronan, som en tjenstedräng.

Sedan, at hwar och en hemmansbrukare, antingen

gen han har skatt-rättighet eller ej, samfalta eller enskylta ågor til sit hemman, får bygga så många torp som han wil och kan, emot wisja dagswerken eller årlig ränta af torparena, och det alt utan widlöftige och kossamma omwägar.

Desutan skulle ock följande omständigheter härtil mycket bidraga, nämligen:

Om hwart och et hemman finge sin afskilda del, så wäl i skog och utmark, som i åker och ång, at intet blefwe samfält.

Om de, som bygde sådane torp finge wisja förmoner därfore, til exempel, at en Krono-bonde, för et wist antal där-af, efter hemmanets storlek, blefwe skatte-bonde, eller at någon afskärning i skatten bestodes, för hwart och et sådant torp.

Om de drängar, som gifte sig, äfwen finge någon afskrifning i skatten för et wist antal barn, som de wäl upfödt til en wisj ålder.

Om de Bondedrängar, som ej gifte sig, sedan de fyllt 24 å 30 år, wid utskrifningar altid förr togos til frigtjenst, än andre, som wore yngre eller gifte.

Swad härigenom skulle uträttas, lærer ej wara swårt at finna. Men som alla nyheter, ehuru nyttige de ock kunna wara, ej böra antagas, innan alla skäl mot och med uoga blifwit öfwerwägade: så wil jag nu kärteligen up- taga och beswara de inläst, som häremot til äfwen-tyrs gö- ras kunde.

Först

Först kunde häremot invändas, at om drängar skulle få gista sig och njuta förswar utan at tjena; så skulle öfweralt blifwa stor brist på tjenstefolk. Jag tillstår wäl, at detta blefwe en nog kånbar swårighet i början; men den kunde dock ej wara aldeles öfswertwimmerlig; ty som de likafullt skulle hafwa födan, och måste sedan, så wäl som förr, genom wanligt arbete sig den förtjena; så skulle de äfwen så wäl, så flitigt och så trogit, samt för så ringa betalning, sedan som förr då de tjente för års lön, med sitt arbete gå bonden tilhanda. Genom deras giftermål skulle ock om några år, många tusende arbetare framalsstras och upfödas; Således blefwe denne swårigheten inom kort tid aldeles botad.

Härnäst kunde invändas, at om sådant skulle tillåtas, blefwe landet upfyllt med en myckenhet lösdrifware och lättingar.

Härtill swaras, at man ej kan finna något giltigt skäl, hwarföre den, som har stadigt hemwist, erlägger til Kronan årlig skatt, icke skal kallas lösdrifware, hwilket namn rätteligen ej borde tilläggas andra, än dem, som efter ordets bemärkelse öfskattskrifne drifwa af och tilbring landet; men skulle något sådant skäl finnas, at äfwen de förra så kallas borde, så frågas hwad landet då har för skada af sådana Lösdrifware? Desutan kan man ej eller finna, huru de som måste sig med hustru och barn sjelfwe försörja, skulle blifwa större lättingar än de, som så föda, kläder och lön, de må arbeta wäl, eller illa, flitigt eller försømmeligt.

Vidare kunde det inkast göras, at man skulle då få swårt efter sådana som kunde wärswas til de oindelta Regementers behof. Här swaras, at det aldrig varit wederbörandes tanka, det wärningar skulle hindra landets peuplerande och upodling. I synnerhet nu sedan den hålsosamma författning är gjord, at genom Capitulation på wissa år recruterat, då mången godwilligt går i krigstienst och riket sedan öfweralt med en myckenhet af exercerad t hårdadt och stridbart manskap upfyller, som wid många olyckstillfällen kunna göra god tjens. Manskap til recruterat skulle så mycket mindre felas, som härigenom det aldrabästa sätt til en hastig, lätt och fullkomlig recruterat gifwes, ty uti riket skulle man då om en 20 år hafwa tilgång til många hundrade Tusende til krigstienst dugtige karlar. Dehutan kunne wi hoppas, at så länge så sitta i fred och ro: Iwidrigt fall kunde recruterat genom en wäl inrättad och laglig utskrifning och på annat mindre äfwentyrligt sätt förskaffas.

In widare kunde häremot anföras, at en rik jordägare skulle til sina mindre förmögna Brannars förfång, inkräkta alt för mycket, om han frage på samfalta ågor bygga så många torp, som han wille. Härtil swaras, at det borde tilskrifwas de senares egen wårdslöshet och försummelse som ej bygde med, eller enligt Kongl. Förordningarna begärte delning på sina samfalta ågor, til hwilken högsmyttiga delning detta således blefwe et krafigt medel och drifwande orsak: Men eljest kunde bemärkte olägenhet på det sättet förekommas, om hwar gång den förmögne bygde något Torp, wisse dertil förordnade

Näm-

Nämndemån, åfwen til de andra utfynite och dem tillade så mycket som deremot swara kunde.

Sedan torde inwändas, at om Bonden så finge stycka och söndra sina ågor; skulle han aldeles fördärfa hemmanet, och snart blifwa ur-stånd satt, at betala sina årliga utskyder.

Swär. Han kunde då ärligen få så mycket; ja mera af sina egna torpare, än han sjelf ger til Kronan. Han kunde då göra sig nytta af eljest onyttig jord. Dessutan kunde lätteligen sådana mått tagas, som skulle bland andra, åfwen hindra det misbruk, at jord utan hemmanets nytta och fördel äftodes.

Inkast. Skogarne skulle då til så många nya husbyggnaders och hushålds behof, ej räcka til, utan aldeles ödeläggas.

Swär. Der, som är ondt efter skog, torde til åfwentyr's Slättbo-Skåningarnas byggnings och eldningsfätt kunna efterföljas. Deras Ler-hus äro åfwen så waraktige, nyttige och wackre, som en del andra Landsorters trähyffen, och deras torf hettar rätt så wäl, som den af de skönaste träd klufne wed. Dessutan bleswe då tillräckeligare folk til skogskötselens och planteringarnas behof; Alltså kunna skogarne ej befara någon undergång af flera torps anläggande; ja om de det än gjorde, må man då icke billigt fråga, om människor icke äro så nyttige i et Rike, som trån?

Inkast: Huru skulle Bonden, som förut har så mycket, at bygga, hinna med, at ännu bygga och underhålla flera hus?

Svar. Det låte wi honom sielf förja före. I medertid wet man, at i de flästa landsorter kunde bonden, utan särdeles hinder och försummelse i sina öfriga hushåll, hwart år upbygga en sådan liten stufwa, som knapt skulle kosta honom mer, än en hóladas upfattjande; i synnerhet skulle det låt låta göra sig, om man wille bygga sådana hus, som på slätten i Skåne brukas. Sedan bonden en gång länmat en sådan stufwa färdig til torparen, wore det dennes och ej hans skyldighet at hålla hennæ wid magt, och hade bonden således därpå ingen olägenhet. Dessutan om man skulle medgifwa, at desse stufwor ej så snart kunde upbyggas, hindrade det dock ej wåra drångars giftermål; ty de kunde då, som mycket på landet brukas, i andras stufwor, så länge sitta inhyes, till des de fingo egna

Inkast: Igenom dessa giftermål skulle landet blifwa upfyllt med en myckenhet fattiga och nödlidande barn

Svar. Det medgifwes at flere fattige barn torde då i landet finnas än nu; men i proportion blefwe äfwen så mycket flera wålmående barn. Jag kan ej finna, huru många fast fattige barn kunna vara skadelige, hålft uti et folkloft land, när med dem rätt hushålles. Ej heller finner man någon orsak, hwart öre detta nygista folket ej skulle kunna begå sig. Den som wet huru swårt på landet är efter dagswerksfolk och at ännu större antal därpå skulle behöfwas, när å många drångar och pigor qwitterade sina tjänster, kan lätt finna

na

na, at desse nya hjonelag, kunde när de wore idoge hafwa sin rikeliga utkomst. Man wet ock, at sådana barn, så snart de blifwa några år gamle göra godt gagn och skäl för födan; Men skulle ej detta göra tillfyllest på inkastet, så frågas, om man icke af samma grund borde hindra otaliga andra af alla stånd från giftermål?

Inkast: Det wore omögligt för sådana drängar och pigor, at sätta bo, så framt de ej finge understöd dertill af någon publique fond.

Swar. Deras dyraste bohag bestode i en gryta, och den kunde de altid mågta, at skaffa sig. I brist af fjäder, kunde de som allmänt brukas, med måssa, hö och haln fylla sina sängkläder. En ko wore dem wäl nödig för barnens skul; men i afräkning på dagelönen, kunde mjölk af bondhustrun bekommas. Utom detta har bemålte inkast så mycket mindre at betyda, som det är allmänt bekant, at drängarne mångestäds må bättre än husbönderne sjelfwe, så at mången af dem skulle wara i stånd, at sjelfwe både bygga sig hus och sätta bo, utan minsta kostnad för Bonden eller publicum, allenast de fingo lof dertill.

Inkast: När hemmanen blifwa klyfde i mindre delar, blir här nog folk ändå i landet, fast drängar ej få gifta sig.

Swar. Det wore högeligen at önska; men om man bestimar, huru få klyfningar sedt sedan Kongl. Förordningen derom utkom, samt at hemmanen i de flästa

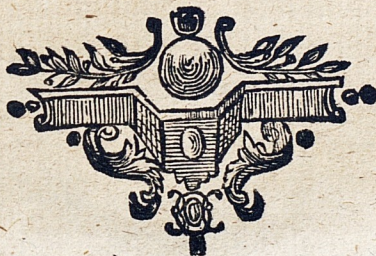
orter i Riket, iman de blifwa bättre upodlade, redan äro delte i så små delar, som de kunna tåla; lærer man finna at sådant derigenom i långliga tider ej står at århållas. Eljest när man jämnförer iurättningen af torp med hemmanssklyfningen, lærer snart skönjas hwilkendera bör äga förträdet. Förfarenheten visar, at när många åboer sitta på et hemman äro de allesammans utfattige och tiggare samt kunna således hwarcken uptaga någon ny åker och ång eller tilböriligen häfda den de hafwa, icke eller bispringa och understödjia hwarannan inbördes med hwad de behöfwa; Således måste hemmanet omsider fördärfwas och af sig sjelf åter smälta samman i större delar; deremot äro desse olägenheter icke at frukta i den andra händelsen; ty då kunna både Bonde och torpare må wäl hwar på sit sätt. Så nödige Torparne woro för Bonden, så mycket måste de åter i andra mål lita honom til, hwilken inbördes dependence ej kunde wara utan god frukt och nytta. Bonden kunde då wara Förlagsman för sina Torpare, och de deremot skaffa honom, hwad han så wäl til salu, som husbehof behöfde.

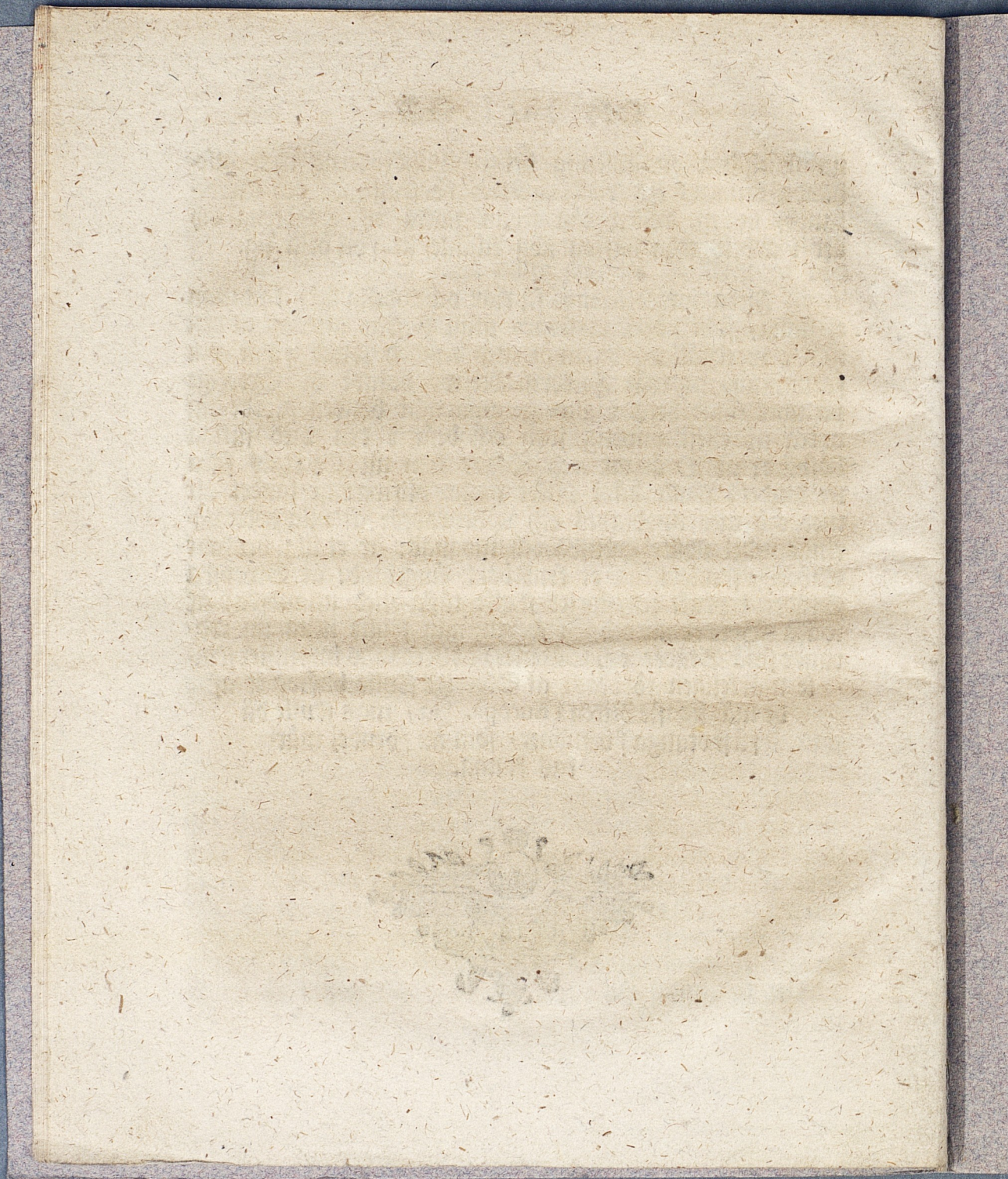
Undteligen kunde häremot anföras, at fast desse Nybyggare, nu i början kunde må wäl, i anseende til den brist, som finnes på arbetsfolk; så kunde de dock ej i längden begå sig, när deras afföda blefwo tillräckelig för bondens arbete. Härtil swaras, at det är tid nog tänka derpå, när den tiden tilstundar; men man tror medlertid, at folkhopen måste blifwa mångdubbelt större i Swerige, innan här skal fattas arbete för dem wid landbrukets skötsel och förbättring, och dessförinnan hoppas man, at våra Fabriquer komma i det stånd, at de kunna

na

na syfvelsätta en anseelig del af Landtboerne med alle-
 handa ämnens och rudimateriers förskaffande och tillver-
 kande, m. m. resten kan sedan flytta til Städerna och
 der i arbetshusen hafwa nog tillfälle, at försörja sig.

Flera inkast mot en så klar och tydelig sak, kan man
 ej finna, som förtjena swar, utan önskar allenast at den
 måtte verkställas, då man med fågnad skulle få se och
 förnimma, at vår Folkbrist blefwe botad: at Sverige
 på nytt sünge heta vagina gentium: at bonden gjorde sig
 nytta af eljest ömtyttig jord och besatte den med flitiga
 häsdare; at Drängar och Pigor som nu skocktals fara
 ur landet, skulle då i Riket qwar-blifwa: at landet alt
 mer och mer upodlades och upbrukades: at alla goda nä-
 ringsmedel skulle grönska och mogna: at et illa brukadt
 Sverige skulle likna et fruktbart Ungeland: at Svenska
 Städer i prakt och storlek skulle täfla med utländska: at
 våra Bondebyar och Bondehemman skulle likna nu wa-
 rande små Städer och Säterier: at Kronans inkomster skul-
 le märkeligen förökas: at Sverige skulle blifwa et af-
 de mäktigaste Riken i Europa. Ja, man skulle då
 få se otaliga förmoner, som nu förut ej mär-
 kas kunna.

www.books2ebooks.eu